

שווה לכל נפש

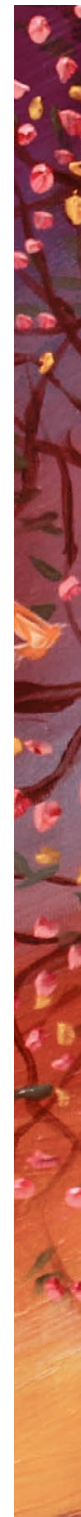
פרקי אבות

חסידות בלשון עכשווית

משה שילת

70	פרק ד	4	הקדמה
	ארבעה כללים	6	פרק א
82	לחיים מאושרים	16	המדריך ללומד התורה
85	הכתרים	18	על מה עומדים העמודים?
87	תענוג הנברא ותענוג הבורא	20	כל הדרגות בשתי שורות
90	תוהים על קנקנו של 'אחר'	22	בעבותות אהבה
92	להתמסר עד הסוף	24	דממת הגוף ורעש התורה
94	פרק ה	26	פרק ב
108	סודות של בעלי תשובה	36	תפארת
110	אמת קשיחה ואמת בתנועה	38	עשה רצונך או בטל רצונך?
112	ללמוד מהחיות?	40	בלי די
115	מה אנחנו מבקשים?	42	לראות עד הסוף
117	מטרה ולא אמצעי	44	שובר שיאים
120	פרק ו	46	פרק ג
132	כמו בכל עסק	60	תרגיש את הנשמה!
135	לא להעליב!	62	להתרומם מחישוק החשק
138	מי רוצה חיי צער?	64	הכסף באמת שלך!
140	לא רק שגריר	65	הנפש, הגוף, הנפש והתורה
	כבודו זועק	68	מחכים לנו
142	מכל חידוש טכנולוגי!		

הקדמה

מסכת אבות זכתה לפירושים רבים במהלך הדורות. עם ישראל דבק בפרקי אבות ומתחסד על ידם – לומד מהם "מילי דחסידותא", שהרי "האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים כו' מילי דאבות" (בבא קמא ל,א).

מנהג רווח בקהילות ישראל ללמוד בשבתות הקיץ (ולפחות בין פסח לשבועות), לאחר תפילת מנחה, פרק בפרקי אבות. זכתה מסכת אבות מה שלא זכתה אף מסכת אחרת בש"ס, להישגר על לשונם של כל ישראל בכל שנה.

אך טבעי הוא שבתורת החסידות שהתגלתה על ידי רבי ישראל בעל שם טוב והתפתחה בדורות שאחריו עד לדורנו אנו, יהיה "עסק" שלם סביב פירושי מסכת אבות. הרבי מליובאוויטש אף הקדיש במשך שנים אחת מתוך השיחות בהתוועדויות שבתות הקיץ לשיחה על פרקי אבות, תוך שהוא מחזק את המנהג ללמוד את המסכת בשבתות אלו.

בפעמים האחרונות בהן נשא את שיחותיו על פרקי אבות, ראה הרבי בלימוד זה הכנה לגאולה והפציר ללמוד לפחות משנה אחת מתוך הפרק בעיון.

כיוון שחז"ל אומרים שפרקי אבות הם דברי חסידות, זאת אומרת שכולם עוסקים בדברים שלפנים משורת הדין. לכן היה הרבי בשיחותיו מדקדק ומעמיד את החידושים שבמשניות בנושאים שמעבר לאסור והמותר, לחייב והזכאי, אלא כמעייין מתגבר של דברי חסידות, התחסדות ועלייה מעולם לעולם בהנהגות טובות אלויות.

בספר זה ניסיתי לכתוב בלשון שווה לכל נפש את השיחות של הרבי לפרקי אבות, אלו שבלטו לי בלימודי כבעלות עניין להמוני מבקשי ה' ושיש בהן חידוש מובהק, גם בהבהרת נושאי יסוד שהרבי עושה בהם סדר מופתי וגם בהעמקה בהם, כדרכו בקודש.

בספר שני סוגי שיחות: אלו הארוכות יותר הנמצאות בסוף כל פרק, חמישה לכל אחת, ואלו הקצרות יותר שהובאו תוך כדי הצגת הפרק עצמו ובלשון קלילה יותר, בדרך כלל. פרקי אבות עצמם מוצגים כאן כפי הנוסח של בעל התניא בסידורו ובציון, בסוגריים, של חילופי נוסחאות בולטים (מלבד המקומות שבהם חלוקת המשניות שונה בנוסחאות אחרות).

לספר זה לא הבאנו רשימת מקורות כבכרכים הקודמים, כי כל מקורותיו הם בספרי ליקוטי שיחות כרך ד וכרך יז, בהם מופיעות חטיבות שיחות מהרבי לפרקי אבות, וכן בספר "ביאורים לפרקי אבות" שבהוצאת קה"ת (המהדורה האחרונה, בשני כרכים) שבו לוקטה, אם כי בקיצור, כל תורתו של הרבי לפרקי אבות ובציון המקורות.

בקטעים הבודדים שאינם מתורת הרבי אלא ממקורות קודמים ציינתי את המקורות בתוך הקטעים עצמם.

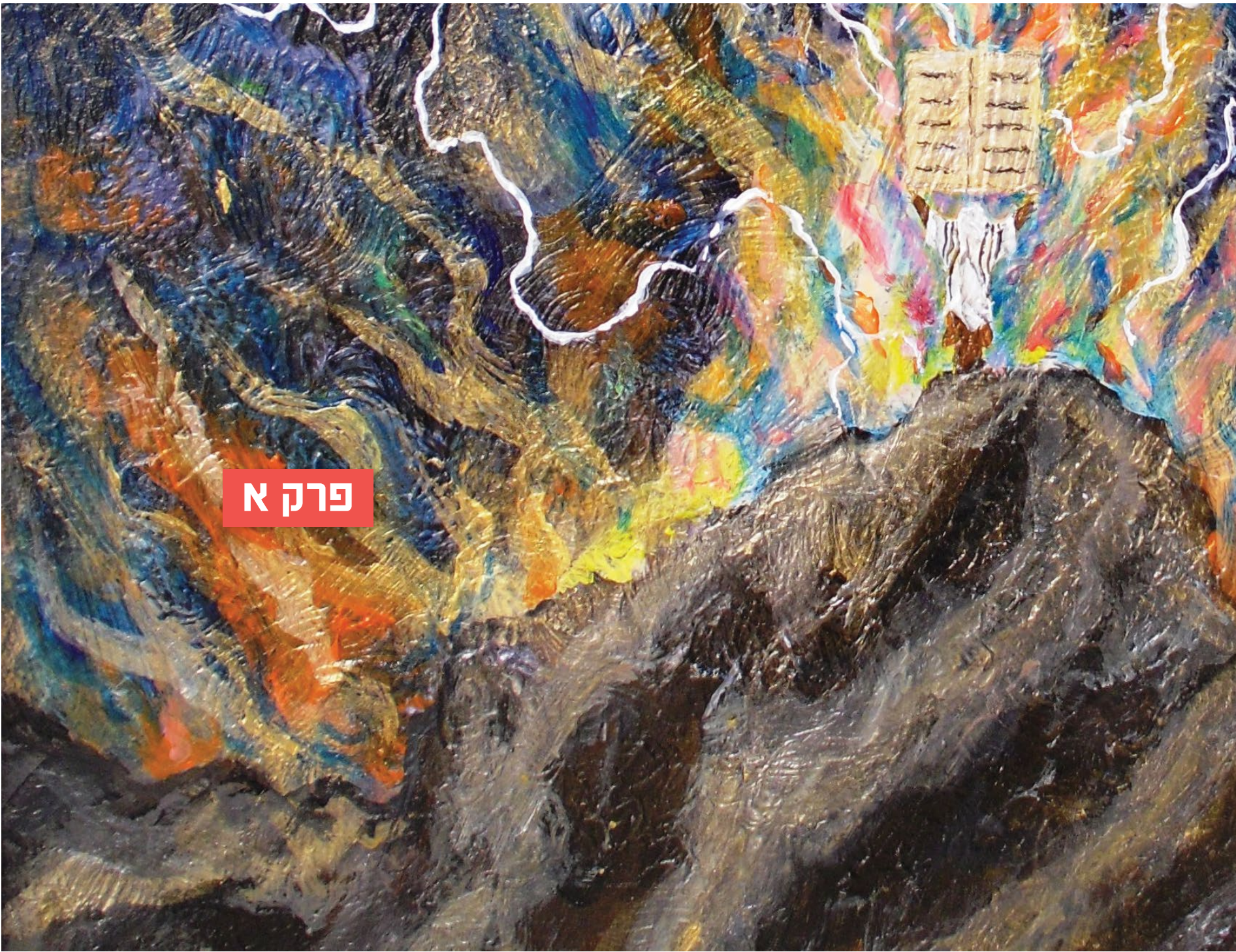
תודתי לרב אהרוני ברנשטיין, הרב יהודה כהן, הרב שמואל וולס, הרב צבי זלמנוב, הרב אברהם וולף והרב חיים הרשקוביץ על עזרתם בהכנת ספר זה.

תודתי לר' ברוך נחשון ולר' יהושע ויסמן על ציוריהם המעטרים את הספר.

בפרקי אבות התנא יוצא מגדרו ומתפלל תוך כדי הלימוד, "שייבנה בית המקדש במהרה בימינו" (פרק ה משנה כ). גם אנו מייחלים כל רגע לישועת ה' בגאולה השלמה ולבניין בית המקדש במהרה בימינו ממש.

משה שילת

כפר חב"ד | י"ט כסלו ה'תש"פ

פרק א

”משה קיבל תורה מסיני”

כָּל־יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא,
שְׁנַאֲמַר: וְעַמֶּךָ כָּלָם צְדִיקִים, לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ,
נֶצֶר מִטְעֵי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר:

א

16

לְזַקְנִים זקני ישראל
שהאריכו ימים לאחר יהושע.
כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה
מועצת חכמי ישראל,
בה היו חברים 120 חכמים.
מִתּוֹנִים בְּדִין לעיין בו היטב
בישוב הדעת. **סִיג** גדר והרחקה
לשמירה מאיסורי התורה.

מֹשֶׁה קָבַל תּוֹרָה מִסִּינַי וּמִסֵּרָה לַיהוֹשֻׁעַ,
וַיהוֹשֻׁעַ לְזַקְנִים, וְזַקְנִים לְנָבִיאִים, וְנָבִיאִים
מִסֵּרָה לְאַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה. הֵם אָמְרוּ
שְׁלֹשָׁה דְבָרִים: הוּוּ מִתּוֹנִים בְּדִין, וְהִצְמִידוּ
תְּלָמִידִים הַרְבֵּה, וְעָשׂוּ סִיג לְתוֹרָה:

ב

18

מְשִׁירֵי משוירי. מאחרוני החברים
בה. **הַעֲבוּדָה** עבודת הקרבנות.
ובימינו, עבודת התפילה.

שְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק הָיָה מְשִׁירֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה.
הוּא הָיָה אוֹמֵר: עַל שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם
עוֹמֵד: עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הַעֲבוּדָה, וְעַל גְּמִילוּת
חֲסִידִים:

”הוּוּ מִתּוֹנִים בְּדִין וְהִצְמִידוּ תְּלָמִידִים הַרְבֵּה
וְעָשׂוּ סִיג לְתוֹרָה” (משנה א)

כמות או איכות? שאלת מיליון הדולר. בכל תחום בחיינו הכמות והאיכות מושכות לכיוונים
מנוגדים, וכך גם בחינוך: מצד אחד מזכירה לנו המשנה שאי אפשר לחנך תלמידים
בשטאנץ אחד, כאילו היו פריטים בפס ייצור. לכן עלינו להיות מתונים, להכיר היטב
את התלמיד או החניך שלנו, לחשוב עליו באופן פרטני ולהדריך אותו בדרך שמתאימה
רק לו. מנגד, יש הרבה יהודים שצריך לחנך... אי אפשר להסתפק במעט תלמידים ואסור
לאיכות שתבוא על חשבון הכמות. לכן: העמידו תלמידים הרבה!

ואם לא די במתח הזה, מוסיפה המשנה עוד תו תקן לסיום: אי אפשר להוריד את רף
הדרישות בשביל לסמן הצלחות מדומות. צריך ללמד את התלמידים את כל התורה,
ולחנך אותם לקיים את התורה כולה - כולל הסייגים ותקנות חכמים.

אז כן, חינוך אישי בהיקפים גדולים ולמהדרין מן המהדרין.

- המדריך ללמוד התורה עמ' 16
- על מה עומדים העמודים? עמ' 18
- כל הדרגות בשתי שורות עמ' 20
- בעבותות אהבה עמ' 22
- דממת הגוף ורעש התורה עמ' 24

אֲנִי־גִנוּס אִישׁ סוֹכוֹ קָבַל מִשְׁמַעוֹן הַצַּדִּיק.
הוא הָיָה אוֹמֵר: אֶל־תְּהִי כְעֶבְדִים הַמְשֻׁמְשִׁין
אֶת־הָרֶב עַל־מְנַת לְקַבֵּל פָּרֶס, אֲלֵא הוּוּ
כְעֶבְדִים הַמְשֻׁמְשִׁין אֶת־הָרֶב שְׁלֵא עַל־מְנַת
לְקַבֵּל פָּרֶס, וְיֵהי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם:

איש סוכו בן העיר סוכו.
קבל את תורתו.
פרס שכר.

יוֹסִי בְּנֵי־יוֹעֶזֶר אִישׁ צַרְדָּה, וְיוֹסִי בְּנֵי־יוֹחָנָן
אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם קָבְלוּ מֵהֶם. יוֹסִי בְּנֵי־יוֹעֶזֶר
אִישׁ צַרְדָּה אוֹמֵר: יְהִי בֵיתְךָ בֵּית וְעַד
לְחַכְמִים, וְהוּי מִתְאַבֵּק בְּעַפֵּר רִגְלֵיהֶם, וְהוּי
שׁוֹתֵה בְצָמָא אֶת־דְּבָרֵיהֶם:

איש צרדה בן העיר צרדה.
קבלו מהם קבלו את תורתם
משמעון הצדיק ואנטיגנוס.
יש מפרשים: מאנטיגנוס ובית דינו.
בית ועד בית כינוס והתאספות.
והוי מתאבק בעפר רגליהם
הלך אחריהם ולמד מהם.

ה

יוֹסִי בְּנֵי־יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם אוֹמֵר: יְהִי בֵיתְךָ
פְּתוּחַ לְרוּחָה, וְיֵהי עֲנִיִים בְּנֵי בֵיתְךָ, וְאֵל
תְּרַבֵּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה. בְּאִשְׁתּוֹ אֲמַרוּ, קַל
וְחֹמֶר בְּאִשְׁתְּ חִבְרוֹ. מִכַּאֲן אֲמַרוּ חַכְמִים:
כָּל־הַמְרַבֵּה (כל זמן שאדם מרבה) שִׂיחָה
עִם הָאִשָּׁה גוֹרֵם רָעָה לְעֲצָמוֹ, וּבוֹטֵל מִדְּבָרֵי
תוֹרָה, וְסוֹפוֹ יוֹרֵשׁ גִּיהֵנָם:

י

יְהוֹשֻׁעַ בְּנֵי־פְּרָחִיָה וְנִתְנַאי הָאֲרֵבֵלִי קָבְלוּ
מֵהֶם. יְהוֹשֻׁעַ בְּנֵי־פְּרָחִיָה אוֹמֵר: עֲשֵׂה לְךָ רֵב,
וְקַנְה לְךָ חֵבֵר, וְהוּי דָן אֶת כָּל־הָאָדָם לְכַף
זְכוּת:

קבלו מהם קבלו את תורתם
מוזוג החכמים שקדם להם.

”עשה לך רב” (משנה ו)

צריך לבחור רב. אחרי שאבחר בו, אכפיף את עצמי אליו, אבל עד אז יש לי חופש... ולכן, ואולי גם מסיבות עמוקות יותר, קל יותר לא להחליט החלטה כה גורלית. לפעמים מסובך מאוד לזהות את האדם ואת השיטה שבאמת מתאימים לי. ומה אני אמור לעשות אם לא מצאתי רב לטעמי, למצוא בכאילו?

המשנה לא קונה את הטענה הזאת. עשה לך רב ותפסיק לבלבל את המוח (את המוח שלך בעיקרו). אדם קרוב אצל עצמו, וכל רב שתבחר יהיה פחות מיוחד ממך, לפחות בכל הנוגע אליך.

היצר הרע בוודאי מעדיף שתמשיך לחפש ולתהות ולדחות את בחירת הרב. אבל המשנה מצווה עליך ”עשה לך רב”, ויש מישהו בדור הזה שיכול להיות הרב שלך, אז קדימה! אף אחד לא הבטיח שזה יהיה קל: ”לשון עשייה יאמר על דבר שצריך לטרוח ולעשות על ידו” (מאירי). אתה חייב ולכן אתה תמצא, ו”יגעת ומצאת - תאמין”.

במקרים קיצוניים אפשר לפרש את לשון העשייה במונח של כפייה, כמו הביטוי ”מעשין על הצדקה”, שפירושו כי יש לגבות צדקה מן החייב בה גם בדרך של כפייה. כלומר: תכריח את עצמך. בסופו של דבר ההוראה הזאת, כמו כל התורה, היא אך ורק לטובתך. אם תיקח את המשימה הזאת ברצינות, המשנה תתקיים כפשוטה: יהיה לך רב כרצונך.

”הווי דן את כל האדם לכף זכות” (משנה ו)

סקופ היסטורי ענקי ועלום מסתתר מאחורי המשנה. רבי יהושע בן פרחיה, התנא של משנתנו, היה הרב של ”אותו האיש” בראשית דרכו. כשהתלמיד התחיל להיות סורר, רבי יהושע נידה אותו, ואפילו כשהתלמיד ביקש לחזור בו - הרב דחה אותו. בעקבות זאת הלך אותו האיש ועבד עבודה זרה. בסוף התחרט רבי יהושע וקרא לו ”חזור כד!”, אבל זה היה מאוחר מדי. ”כך מקובלני ממך”, ענה התלמיד המיואש, ”כל החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה” (סנהדרין קז.ב).

מסקנתו של רבי יהושע היא שכל אדם, וכל האדם, צריך להיות תחת זכוכית מגדלת שמחפשת את הנקודות הטובות שבו. צרות רבות היו נמנעות מעם ישראל אילו אותו האיש היה מקבל חיבוק בזמן הנכון.

כי לכאורה, לפי הכללים, הוא צדק. לייאוש תמיד יש צידוק. ”אין מספיקין בידו לעשות תשובה”. זה כתוב שחור על גבי לבן. אבל האמת היא שמשמעותה של הלשון הייחודית ”אין מספיקין” היא אין מסייעין. חוטא ומחטיא נמצא בסטטוס קשה, אבל גם הוא ”אם דחק השעה ועשה תשובה - אין לך דבר שעומד בפני התשובה” (ראו פירוש הביטוי ”אין מספיקין” בתניא פרק כה). ◀

נמאי הארכלי אומר: הרחק משכן רע, ואל תתחבר לרשע, ואל תתיאש מן הפרענות:

יהודה בן־טבאי ושמעון בן־שטח קבלו מהם. יהודה בן־טבאי אומר: אל־תעש עצמה כעורכי הדינין, וכשיהיו בעלי הדין (דינים) עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים, וכשנפטרים מלפניך, יהיו בעיניך כזכאין, כשקבלו עליהם את־הדין:

שמעון בן־שטח אומר: הוי מרבה לחקור את־העדים, והוי זהיר בדבריה, שמא מתוכם ילמדו לשקר:

שמעיה ואבטליון קבלו מהם. שמעיה אומר: אהוב את־המלאכה, ושנא את הרבנות, ואל תתודע לרשות:

ואל תתיאש מן הפרענות למרות הצלחת הרשע אל תחבור אליו, שסוף הפורענות לבוא עליו.

אל תעש הוראות לדיין. כעורכי הדינין כעורכי דין המלמדים את הנאשם מה לטעון. **יהיו בעיניך כרשעים** שאין בהם אמון.

שמא מתוכם ילמדו לשקר מתוך דברי הדיין ילמדו מה יכולים לטעון כדי לזכות, וישקרו.

ושנא את הרבנות התרחק מנהיגה בשורה. **לרשות לשלטון.**

אבטליון אומר: חכמים, הנהרו בדבריכם, שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים, וישתו התלמידים הפאים אחריכם וימותו, ונמצא שם שמים מתחלל:

הלל ושמאי קבלו מהם. הלל אומר: הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום, ורודף שלום, אוהב את־הבריות, ומקרבן לתורה:

הוא היה אומר: נגד שמא אבד שמה, ודלא מוסיף יסיף, ודלא יליף קטלא חיב, ודאשתמש בתגא חלף:

הנהרו בדבריכם שלא יהיה ניתן לפרשם כדעות כוזבות. **למקום מים הרעים** מקום שאנשי בעלי דעות כוזבות ונפסדות. **וימותו** יושפעו מדעות אלו. **ויש מפרשים:** ימותו כעונש על עוונותיהם.

נגד שמא אבד שמה המגדיל את שמו, סופו שיאבד. **ודלא מוסיף יסיף** מי שאינו מוסיף בלימודו, סופו שיאבד מה שלמד. **ודלא יליף קטלא חיב** מי שלא לומד כלל, חייב מיתה. **ודאשתמש בתגא חלף** המשתמש בכתרה של תורה להנאתו, חולף מן העולם.

”אל תתודע לרשות” (משנה ז)

אל תתלהב מהעניבה. לפעמים, אחרי שמתחילים לעסוק בצורכי ציבור מהסיבות הנכונות, נקשרים לרשות מהסיבות הפחות נכונות - "תתודע" במובן של דעת והתקשרות, כמו "והאדם ידע את חוה אשתו". במסגרת התפקיד צריך לדעת לשחק את המשחק ולדבר את השפה של הרשות, אבל הלב והנפש צריכים להישמר, לזכור שהגיגונים שייכים לעולם השקר ולא בשבילים הגענו לכאן.

כשאישי ציבור נשאר ממוקד בפנימיות ולא נכבש בקסמה של החיצוניות הנוצצת, מובטח שיצליח לקיים את מאמר הלל - תלמידו של שמעיה, בעל המאמר - "הווי מתלמידיו של אהרן... אוהב את הבריות": הוא יישאר מחובר וקשור גם אל פשוטי העם, אלו שבבחינת בריות בעלמא.

▶ אין ייאוש, אין דלת נעולה, וכשאדם נופל הוא זקוק למישהו מבוחוץ שיאמין בו וירימו אותו. כשאנחנו מצויים ללמוד זכות, אנחנו מצויים להסתכל בעין חיובית על אדם לא חיובי או על סיטואציה לא חיובית, להשתמש ככל יכולתנו בכישרון הפלפול כדי להאמין בחיובי ולהדגיש אותו. להאמין באיש במקום בייאוש, להאמין בו עוד יותר ממה שהוא מאמין בעצמו. בכל איש, ואפילו באותו האיש!

הוא הִיָּה אֹמֵר: אִם אֵין אָנִי לִי, מִי לִי, וּכְשֶׁאֲנִי
לְעַצְמִי, מָה אָנִי, וְאִם לֹא עֲכָשְׁיוֹ, אֵימָתִי:

אם אין אני לי אם לא אדאג
לוכויות עבורי. **מי לי** מי ידאג לי.
וכשאני לעצמי עם כל זכויותיי.
מה אני במה נחשב לעומת מה
שנדרש ממני.

שְׁמַאי אֹמֵר: עֲשֵׂה תוֹרַתְךָ קֶבֶע, אֲמֹר מְעַט
וְעֲשֵׂה הַרְבֵּה, וְהוּי מְקַבֵּל אֶת־כָּל־הָאָדָם
בְּסֶבֶר פָּנִים יְפוֹת:

קבע עיקר עיסוקך.
יש מפרשים: בקביעות
ולא דרך עראי.

רַבֵּן גַּמְלִיאֵל הִיָּה אֹמֵר: עֲשֵׂה לָךְ רַב, וְהִסְתַּלַּק מִן הַסֶּפֶק, וְאֵל תִּרְבֶּה לְעֲשׂוֹר אֲמִדוֹת:

לעשור אַמדות להפריש מעשרות
באומדן הדעת, שלא במדויק.

שְׁמֻעוֹן בְּנוֹ אֹמֵר: כָּל־יָמַי גְּדַלְתִּי בֵּין
הַחֲכָמִים, וְלֹא מִצָּאתִי לְגוֹף טוֹב מִשְׁתִּיקָה
(אלא שתיקה), וְלֹא הַמְדַרְשׁ עָקָר (הוא
העיקר) אֵלָּא הַמְעַשֶּׂה, וְכָל־הַמְרַבֶּה דְּבָרִים,
מְבִיא חֲטָא:

רַבֵּן שְׁמֻעוֹן בֶּן־גַּמְלִיאֵל אֹמֵר: עַל שְׁלֵשָׁה
דְּבָרִים הָעוֹלָם קָיָם (עומד): עַל־הַדִּין, וְעַל־
הָאֱמֶת, וְעַל־הַשְּׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: אֱמֶת וּמִשְׁפָּט
שְׁלוֹם שֶׁפָּטוּ בְּשַׁעְרֵיכֶם:

רבי חנניא בן עקשיא אומר: רִצָּה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
לְזַכּוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָּה הַרְבֵּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת,
שֶׁנֶּאֱמַר: **יִי חַפְצֵךְ לְמַעַן צַדִּיק וַיִּגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר:**

“עשה לך רב והסתלק מן הספק ואל תרבה לעשר אומדות” (משנה טז)

קל להחמיר, בעיקר כשלא יודעים את ההלכה. קל, אבל לא טוב. זו לא דרכה של תורה.
לכאורה יכול אדם לוותר על “עשה לך רב” ובכל מקרה של ספק, במקום לקבל פסק
הלכה - פשוט לאסור על עצמו ולהחמיר. נגד המחשבה הזאת יוצאת המשנה, וממשיכה:
“ואל תרבה לעשר אומדות”. אדם שלא מודד בצורה מדויקת, יכול לחשוב שאין כל רע
בכך שיפריש למעשה אחד עשר אחוזים במקום עשרה, ואינו יודע שבכך הוא יוצר מצב
של “פירותיו מתוקנים אבל מעשרותיו מקולקלין” (ברטנורא).

כך גם בשאר התחומים, יש לדייק ולא להשאיר דברים מעורפלים. ספקות יש לפתור, ומה
שמותר - צריך להיות מותר. “דיין מה שאסרה לך התורה” (ירושלמי נדרים, פרק ט', הלכה א'),
ולכן אל תחמיר על עצמך, שאל את הרב ופזר את ערפל הספק.

“שמאי אומר: עשה תורתך קבע...”

והווי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות” (משנה טו)

מה, גם לך יש סתירות פנימיות? גם כך יש תכונות אופיי שמושכות אותך לכיוונים
מנוגדים!?

שמאי הזקן נתפס לרוב כטיפוס קפדן, אחד שעושה את תורתו קבע ואין לו זמן, כוח או
סבלנות לשאלות של אנשים משועממים. מצד שני, יחד עם הוראת “עשה תורתך קבע”
מגיעה ההוראה לקבל כל אדם בסבר פנים יפות.

לקבל אדם בסבר פנים יפות זה לא רק לחייך ולהיות מנומס, אלא לעזוב את הלו"ז
הקפדני ואת ההתמדה, להניח את הספר ולהתפנות למי שדופק בדלת. ממש לקבל כל
אדם ולהתלהב ממנו. איך שמאי יכול להורות לנו לשלב שתי התנהגויות הפוכות כל כך
ואף ליישם זאת בעצמו?

שמאי, מענקי הענקים של עם ישראל, לא היה חלילה אדם חסר סבלנות. הוא היה אדם
מדויק. השם שמאי מזכיר את מקצוע השמאות, שבו נערכות מדידות והערכות מדויקות.

שמאי מלמד אותנו עבודה פנימית מה היא: עלינו למדוד ולשקול את הכוחות שקיבלנו
מבורא עולם, לראות את מכלול היכולות שלנו וגם את הזמן שעומד לרשותנו. כאשר
אנחנו מדויקים, עובדים על מידותינו ומשכללים את הכוחות שלנו, אנחנו יכולים למצוא
את הזמן הנכון לכל דבר, לעשות תורתנו קבע ויחד עם זה לקבל כל אדם בסבר פנים
יפות.

המדריך ללומד התורה

משה קיבל תורה מסיני, ומסרה ליהושע,
ויהושע לזקנים, וזקנים לנביאים,
ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה
(משנה א)

חמישה שלבים ישנם בלימוד התורה, והם משתקפים בחמשת השלבים של העברת התורה מדור לדור:

משה

הוא האיש שמסר את נפשו על התורה, והיא נקראת על שמו - "זכרו תורת משה עבדי" (מלאכי ג, כב. מכילתא בשלח טו, א).

הצעד הראשון לקבלת התורה הוא ההתבטלות, "מה להלן (בהר סיני) באימה וכיראה ברתת ובזיע, אף כאן" (ברכות כב). פחות רגשות ופחות תובנות; עדיף להיות כמו תינוק שבקושי מתחיל לדבר וכבר קשור ל"תורה צוה לנו משה" (ברכה לג, ד. סוכה מב), דבר המסמל את הביטול המוחלט אל דבר ה'. זוהי גם ההדגשה ש"משה קיבל תורה מסיני" - העניו מכל האדם קיבל את התורה מתוך הביטול והענווה המוחלטת של הר סיני שלא התבלט בין ההרים (מדרש תהלים סח, ז).

יהושע

הוא האיש ש"לא ימיש מתוך האוהל" (נשא לג, יא). הכניסה לעולם התורה דורשת התנתקות מוחלטת משאר הדברים והתמסרות לתורה. בשנותיו הראשונות צריך האדם 'לזרוק את עצמו' לאוהלה של תורה, ורק כך גם בהמשך חייו יהיה לתורה קיום אצלו.

גם בהמשך החיים, בשעה של קביעות עיתים ללימוד תורה, התחושה צריכה להיות התמסרות מוחלטת, באותו הזמן אין לאדם בעולמו אלא תורה, "תורתו אומנותו". רק כך התורה תלווה אותו בשעות בהן הוא עסוק בענייני העולם.

זקנים

"זקן - זה שקנה חכמה" (קידושין לב). לאחר הביטול וההתמסרות המוחלטת הראש חייב להתחיל לעבוד. האדם משגשג בהבנה ומוצא בתורה טוב טעם ודעת, ולא נותר בקבלת עול בלבד. כמו כן, בעת הלימוד עצמו צריך "לקנות" את התורה, להשקיע בה עמל ויגיעה.

נביאים

נבואה היא סייעתא דשמיא, הקשר של ה' אלינו שהתגלה בשיאו בדורות הנביאים. כל אחד שלומד תורה זקוק לקשר הזה - שתהיה סייעתא דשמיא להבין את התורה כראוי, שתהיה סייעתא דשמיא ליהנות מדברי התורה ולהתחבר אליהם, וגם למצוא את החלק הפרטי שלי בתורה - "ותן חלקנו בתורתך".

אנשי כנסת הגדולה

אנשי כנסת הגדולה הם פוסקי ההלכה למעשה ומתקני התקנות. כל יהודי שלומד תורה צריך למצוא את החלק שממנו הוא פוסק לעצמו מעשה, ובכך ממשיך את הלימוד להנהגה בפועל ברוח הלימוד שלמה, הן בהתנהגות חיצונית מעשית על פי התורה הן בהתנהגות אצילית-פנימית המכוונת לה; זוהי המשכת הלימוד לזמן שאחרי הלימוד, למעשה ביום יום. תוך כדי הלימוד מכוון הלומד למעשה שאחריו וכך גדלה הסייעתא דשמיא להבין את התורה בצורה נכונה, כי האדם מתכוון ברצינות, למעשה.

על מה עומדים העמודים?

שמעון הצדיק היה משיירי כנסת הגדולה,
הוא היה אומר: על שלושה דברים העולם עומד,
על התורה, ועל העבודה ועל גמילות חסדים
(משנה ב)

בסוף הפרק נאמרו שלושה דברים אחרים שעליהם העולם קיים: הדין, האמת והשלום. אבל שם מדובר בקיום יישובם של בני האדם, שללא משפט ושלום אינו יכול להתנהל כנדרש, ואילו במשנתנו מדובר על עמודי העולם ממש, הדברים שבשבילם נברא העולם והם קיומו. למרות שאנחנו נוטים לראות את העולם כיציב ואת חיינו האישיים כלא יציבים, המשנה טוענת להפך: העולם מצד עצמו אינו יציב, הוא נברא "בשביל התורה" ו"בשביל ישראל" (רש"י בראשית א,א) ויציבותו תלויה בנו.

שלושת העמודים הללו הם שלוש דרכי החיבור בינינו לבין ה': תורה, תפילה (עבודה) ומצוות ("גמילות חסדים" זה שם כללי למצוות). העולם יכול להיות יציב רק כשאדם עסוק בשלושתם. לאחד בלי השני והשלישי אין דרך להעמיד את העולם עם יציבות וקביעות; לא את העולם האישי ולא את הבריאה כולה והקשר שלה עם ה'.

מעשה ודבוק

בלי לעשות את הדברים העיקר חסר כאן. אנחנו בעולם המעשה וה' נתן לנו מצוות מעשיות איתן הוא מקדש אותנו ואת העולם, המצוות נמדדות בגשמיות, בזמן ובחומר ויש לנו עיסוק רב בדקדוק קיומן.

בנוסף למעשה ישנם הלימוד והתפילה, הדבקות שלנו בה'. בתורה אנחנו קולטים בקרבנו את חכמת ה', את המתנה הגדולה שיורדת אלינו מלמעלה למטה, "מתן תורה", ובתפילה אנחנו עובדים אותו יתברך מלמטה למעלה, אנחנו עולים בסולם התפילה ומעוררים את דבקותנו בו. התפילה היא "העלאה" ו"רצוא", והתורה היא "המשכה" ו"שוב". ובדרך כלל, רק מי שמתפלל טוב ירגיש את ה' בא אליו' אחר כך בשעת לימוד התורה.

לימוד התורה, קיום המצוות ועבודת התפילה הן שלוש דרכים שונות באופיין ובמהותן בקשר בינינו לבין ה', והאדם עלול לנטות לפי האופי שלו והחיבור

הרוחני שליבו חפץ בו ולעסוק בעיקר באחד הדברים כשאת האחרים יעשה במידה פחותה של התמסרות והתלהבות. אבל מסכת אבות שהיא "מילי דחסידותא" מלמדת אותנו שצריך לראות את שלושת העמודים האלו כשווים. בכל אחד מהמסלולים האלה יש להשקיע כוחות ולהתמסר להעמדתו כעמוד אישי וכעמוד לעולם, כי דווקא בשלושתם יחד "העולם עומד", והקשר האישי והעולמי שלנו עם ה' יהיה יציב וגלוי.

עולמות עליונים כאן

העולם שאנו מעמידים הוא לא רק עולמנו הגשמי; הכוונה היא לבריאה כולה המשתלשלת מעולם הבריאה דרך עולם היצירה ועד לעולם העשייה שבו אנו חיים. שלושה עולמות אלו נרמזים בפסוק המופיע בסיום פרקי אבות: "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו" (ישעיה מג,ז). בריאה היא בריאת יש מאין, יצירה היא הלבשת צורה ליש, ועשייה היא העמדת היש על תיקונו וצורתו במעשה בפועל.

שלושת העולמות האלו משתקפים אצלנו במחשבה, דיבור ומעשה. במחשבה נולדים דברים 'יש מאין' כמו בעולם הבריאה, הדיבור קשור לעולם היצירה כי הוא מגלה ומעצב את המחשבה המופשטת, והמעשה הוא התגלמות התהליכים המוקדמים בתוך עולם המעשה.

כך גם עבודת התפילה עיקרה מחשבה וכוונה (וגם הקרבנות - שכנגדם נתקנו התפילות - נפסלים על ידי מחשבה לא נכונה); לימוד התורה עיקרו דיבור - דיבור של ה' אלינו: "ידבר ה'", "ויאמר ה'", וגם אצל האדם הלימוד הוא בדיבור דווקא. לכן לא מברכים ברכת התורה על מחשבה, אלא על הדיבור בדברי תורה; וקיום המצוות עיקרו דווקא במעשה.

העולמות כולם, כמו גם לבושי הנפש, מקבלים את חיותם משלושת עמודי העולם. ועל מה עומדים העמודים? עלינו כמובן.

כל הדרגות בשתי שורות

אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב
על מנת לקבל פרס, אלא הוו כעבדים המשמשין
את הרב שלא על מנת לקבל פרס,
ויהי מורא שמים עליכם
(משנה ג)

שורש הבעיה הוא הרצון לקבל ולהרוויח. כשהעבודה מונעת מאינטרס אישי שלי, אני נותר מרוחק מהקדוש ברוך הוא, נותר זה. אני משמש ועובד אותו, אבל בשביל לקבל מזה משהו.

גם אם הרצון אינו לקבל פרס גשמי אלא אור רוחני, אני עדיין עסוק ברווח שלי. זוהי גישה של "חצי לי וחצי לך". אני עובד את ה' גם בשבילי וגם בשבילו, לכולם זה טוב... כאילו יש כאן אינטרס משותף: "שאף שרוצה טובת האדון, מכל מקום עיקר תשוקתו שיבוא אליו גם כן הנאה וטוב. ויתכן שאם היה יודע שלא יקבל פרוסה זו... לא היה עובד" (האדמו"ר האמצעי).

ומה רע בכך?! אין רע, אבל את פרקי אבות לומדים לא בשביל שורת הדין אלא בשביל לצלול לעומק מידת החסידות. הפספוס ברצון לקבל פרס הוא שאפילו פרס רוחני יהיה רק פרוסה, חלק מתוך הדבר השלם. ומהו הדבר השלם? התאחדות עם הקדוש ברוך הוא!

טיפה באוקיינוס

להיות אחד זה לא להיות פרוסה ובכלל לא לחשוב בשפה של רווח, שפה שמותירה אותי עם עצמי לבד ואת הקדוש ברוך הוא זר לי. אחרי הרצון לישועה גשמית, אחרי הציפייה לגן עדן ולאור רוחני, ניתן להגיע לביטול עמוק בו החפץ היחיד הוא בה' יתברך לבדו - עבודת ה' היא התאחדות עם ה', ואיזה פרס יכול להיות גדול מזה?! "ועמך לא חפצתי" (תהלים עג,ה) - רוצה רק אותך בלי שום תוספות.

וכך מסביר האדמו"ר הזקן (ליקוטי תורה פרשת תזריע): "אהבה זוטא היא על מנת לקבל פרס בנן עדן, שחפץ קרבת אלוקים ולדבקה בו. ובחינה זו של 'נהנים מזיו השכינה' נקראת 'פרס', שאינו אלא פרוסה, מלשון 'הלא פרוס לרעב לחמך'...

ולכן אינו חפץ בפרוסה זו כי אם 'לאשתאבא בגופא דמלכא', בחינת ביטול, להיבטל כהתכללות נר באבוקה בעצמיות אור אין סוף ברוך הוא, אשר שם פרוסה זו בטלה כטיפה באוקיינוס". כשאתה רואה אוקיינוס, אתה לא רואה טיפה. כשאתה רואה אש בוערת עד לב השמים, הנר האישי שלך נמס בתוכה.

זוהי אכן מידת חסידות שלא קל להגיע אליה, אבל עצם השאיפה לדרגה זו משייכת אותנו אליה במידת מה.

עבודה מיראה?

המשנה מסיימת ב"ויהי מורא שמים עליכם". כולנו יודעים שעבודת ה' לשמה היא עבודה מאהבה, ואילו עבודה מיראה היא המתקשרת לפרס ולהיפוכו שהוא עונש; אם כן, מדוע משנה זו הדורשת את הדרגות הגבוהות בחיבור אל ה', שלא על מנת לקבל פרס, מסתיימת ביראה?!

לאור הביאור העמוק של המשנה, הדברים מאירים: לא מדובר כאן על יראת שמים בסיסית אלא על יראה עילאה הגבוהה מיראה ומאהבה גם יחד. אחרי עבודה מאהבה שלא על מנת לקבל פרס, ניתן להגיע לביטול המוחלט של "מורא שמים עליכם", יראה עילאה הניתנת מלמעלה ("עליכם").

וכך, באופן מופלא, ניתן לראות את כל הדרגות המרכזיות באהבת ה' ויראתו מקופלות ומכונסות במשנה זו. בתורת הסוד נאמר שהסדר בעבודת היראה והאהבה הוא: יראה תתאה (יראה תחתונה), אהבה זוטא (אהבה קטנה), אהבה רבה, יראה עילאה (יראה עליונה).

אל תהיו כעבדים -

יראה תתאה מתוך פחד.

המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס -
אהבה זוטא ברצון לקבל טובת הנאה רוחנית.

אלא הוו כעבדים המשמשין
את הרב שלא על מנת לקבל פרס -
אהבה רבה מתוך ביטול.

ויהי מורא שמים עליכם -

יראה עילאה, יראת בושות.

הלל אומר: **הוא מתלמידיו של אהרן...**
אוהב את הבריות ומקרבן לתורה
(משנה יב)

מהמילים "אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" אנו לומדים כמה רעיונות, כל אחד הוא פנינה בפני עצמה:

לאהוב גם בריות

צריך לאהוב כל יהודי, גם אם הוא רחוק מהתורה ואפילו אם הוא "ברייה" בעלמא (כמו הלשון "יצור נברא"), שלא רואים בו שום מעלה מעבר לכך שה' בראו, וצריך לאהבו ולמשכו "בחבלי עבותות אהבה!"

כל יהודי הוא קודש קודשים. גם אם הוא רחוק מהתורה, עומדת כלפיו מצוות אהבת ישראל בכל תוקפה ושלמותה. הן בגלל מעלתו כחלק מכלל ישראל הן בגלל מעלות אישיות נסתרות שיש לכל יהודי בפני עצמו.

אוהב וגם מקרב

יהודי כזה עלינו לאהוב אותו וגם לקרבו לתורה. ויודגש: לאהוב אותו לא על מנת לקרבו, אלא לאהוב באמת ולקרב בגלל האהבה.

אם הוא ערום מהמצוות זה מפריע לי, ועליי לעזור לו להתלבש לא פחות מכפי שהייתי עוזר למי שערום מבגדים, "כי תראה ערום וכיסיתו" (ישעיה נח, ט). הקירוב הוא חלק חשוב מהאהבה וזה הדבר הכי טוב שאפשר לתת ליהודי - "אין טוב אלא תורה" (אבות ו, א).

אבל האהבה מתבטאת גם בעניינים אחרים, ואדרבה, צריך להקדים את ביטוי האהבה בעניינים הגשמיים ולהדגיש שהאהבה היא לא רק על מנת לקרבו לתורה. אגב, כך גם יש יותר סיכוי שיתקרב.

ואם לא הצלחתי בקירוב - לא הפסדתי את החלק הראשון שהוא מצוות אהבת ישראל: "וכולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה', והן לא - לא הפסיד שכר מצוות אהבת רעים" (תניא פרק לב).

מקרב לתורה ולא את התורה אליו

יש לקרב את הרחוקים אל התורה ולא לקרב את התורה אליהם. גם כשמדובר ביהודי רחוק, הדרך לקרבו היא להראות לו את האמת של חיי תורה ומצוות ולהציע לו להתקדם צעד אחרי צעד עד שיצליח לקיים הכל. אסור 'לעקם' את התורה לכיוונו על מנת לקרבה אליו על ידי פשרות וחצאי אמיתות; יהודי מתקרב דווקא כשברור לו שמגלים לו את כל האמת ומתוך אהבה, ואין זה סותר לכך שמציעים לו להתקרב בהדרגה.

הוא מתלמידיו של אהרן

את האהבה והקירוב אנו למדים דווקא ממעשיו של אהרן. אהרן היה כהן גדול ומופרש מכלל הציבור - "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים" (דברי הימים א כג, ג), ובכל זאת הוא עצמו הלך לתת ליהודים אהבה ולקרבתם, ואפילו יהודים נמוכים במיוחד, ולא סמך על כך שאחרים יעשו את העבודה. אהרן יצא לפשר ולהשלים בין יהודים מסוכסכים ובכך מלמד אותנו את הדרך: "יצא ממקומו ויחזור בעולם וירדוף שלום בישראל" (אבות דרבי נתן במשנתנו). הוא לא הרגיש כ"זקן ואינה לפי כבודו" וטרח דווקא בעצמו ברדיפת שלום ואהבת ישראל.

ועוד עניין מיוחד: אהרן הכהן הגדול היה זהיר מאוד מכל חשש טומאה, הוא לא הקל כלל בהלכות ונכנס לבתים זרים רק אחרי בדיקה לאן הוא נכנס ומהיכן נכנס, אבל נכנס! הוא הצליח למזוג בין זהירותו המופלגת בהלכות טומאה ובין קירוב הבריות הרחוקות ביותר.

דבר דומה לגבי אהרן אנו מוצאים בדברי חז"ל על הפסוק שנאמר בהדלקת המנורה: "ויעש כן אהרן - מלמד שלא שינה" (בהעלותך ח, ג וברש"י). לכאורה מהו החידוש בכך שלא שינה? מוסבר על כך שאף שהוא הדליק את הנרות בהתלהבות עצומה ובכוונות עמוקות וקירב את כל היהודים, את כל הנרות, לאהבת ה', יחד עם זאת הוא לא שינה מההלכות ומדקדוקיהן.

שמעון בנו אומר: כל ימי גדלתי

בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה.

ולא המדרש עיקר אלא המעשה

(משנה יז)

במרכז המשנה מופיעה מעלת המעשה. הביטוי המפורסם "המעשה הוא העיקר" נוצר מתוך מילים אלו של משנתנו: "לא המדרש עיקר אלא המעשה".

ודאי צריך ללמוד תורה, היא חיינו ואורך ימינו ובה נהגה, אבל הלימוד עצמו הוא 'מכוון מעשה'. הלומד יודע שהוא נמצא בעולם הזה ושהתלמוד אמור להביאו לידי מעשה, ואם הוא מרגיש שהלימוד מנתקו ממעשה - אין זה לימוד נכון בעולם הזה שעיקרו בניית "דירה בתחתונים" לה, מהתחתונים ובתחתונים (תנחומא נשא טז).

בנוסף לעיסוק במצוות ומעשים טובים, גם בתורה עצמה יש לעסוק בענייני מעשה, בחלק הנגלה של התורה, ש"ס ופוסקים, המדבר על ענייני העולם ומלוכב בדברים גשמיים. אין זו הנמכה מהעיסוק בפנימיות ובסוד; להפך, זהו עיסוק בעיקרה של התורה שנועדה ובאה לעולם הזה ובה מלוכשת עצמותו של הקדוש ברוך הוא.

מצד שני, אל לו לאדם להישאר במעשה בלבד. קודם כל, בלי חיות ודבקות בענייני הרוח והפנימיות האדם לא יצליח לאורך זמן גם במעשה, חיותו תאבד והוא עלול להפסיד הכל. אבל יתרה מכך: הדבקות אינה חשובה רק בשביל המעשה, אלא היא עניין כשלעצמו. הקדוש ברוך הוא רוצה שנעבוד אותו בכל כוחותינו ולא רק בכוח המעשה; רצונו גם בלב ובמוח כשהם לעצמם. ורק כשפועלים עם הכוחות הפנימיים כשלעצמם אזי גם המעשה מאיר, לקדוש ברוך הוא יש נחת בו והוא שוכן בו בצורה גלויה.

אוויר פסגות

לאחר הקדמה זו על פי הסבר החסידות לטבורה של המשנה, ניגש להביט בהסבר מעניין לחלק הראשון של המשנה.

המשנה מתחילה: "כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה". ה"גוף" הוא כינוי לגשמיות בכללה. הדרך הכי נכונה להתעסק עם הגשמיות היא להביא אותה ל"שתיקה", להתבטלות מוחלטת מול הקדוש ברוך הוא, שהגוף יחוש ש"אין עוד מלבדו". אין זה אומר שזהו העיסוק המרכזי שלנו עם הגוף; בוודאי נצרכת התעסקות עם הגוף והעולם עצמם שנבראו על ידי הקדוש ברוך הוא, והוא רוצה שבאמצעותם נקיים "בכל דרכיך דעהו" (משלי ג, ו) ו"כל מעשיך יהיו לשם שמים" (אבות ב, ב) ולא רק שנבטל אותם; אבל רגעי הביטול הם הטובים ביותר והתרופה הגדולה ביותר לגשמיות שאנו טבועים בה.

אותם רגעים שבהם האדם מתעלה מהעולם, שותק, גם במשמעות עמוקה מאוד של "ציאה" מקומת הדיבור שבו נברא העולם והתעלות לקומת המחשבה ולמקום שבו "אין עוד מלבדו" והעולם לא תופס מקום כלל, אלו הרגעים הטובים של הגוף! שם הוא נושם אוויר פסגות, רגוע ובטל. זה מה שקורה לנו ביום שבת קודש בו אנחנו עוברים מעולם הדיבור של ה' לעולם המחשבה שלו. לאחר עשרת המאמרות שבהם נברא העולם ולאחר ששת ימי המעשה בהם אדם עסוק בבירור ותיקון העולם, מגיע יום שבת ומנוחה של התעלות והתכללות של כל העולם באלוקות - "ויכולו השמים והארץ וכל צבאם" (בראשית ב, א).

החידוש הוא שכל זה הוא בקשר לגשמיות, הרגעים הטובים שלה הם רגעי הביטול. לעומת זה, בלימוד התורה וקיום המצוות עיקר העניין הוא, כמוסבר לעיל, לא התעלות ודבקות שיוצאת מהעולם אלא להפך, ועל זה ממשיכה המשנה ואומרת ש"לא המדרש עיקר אלא המעשה". כלומר: לא השקיעה בדרשה ועיון ומחשבה והתנתקות מחלק הנגלה של התורה הם העיקר, אלא העיקר בתורה הוא דווקא הדבקות דרך המעשה ודרך לימוד עניינים הקשורים לעולם בדרך הנגלה. בהם דווקא נמצאת עצמות ה' שחפץ בעולם הזה.